

MIEJSCA W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ¹

PLACES IN URBAN SPACE

Helena Freino²

dr inż. arch.

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Budownictwa i Architektury
Zakład Urbanistyki, Planowania Regionalnego i Zarządzania

STRESZCZENIE

Globalizacja i zmiana modelu życia powoduje – po okresie realizacji wielkich osiedli mieszkaniowych w technologii uprzemysłowionej – kolejną falę uniwersalizacji i „nijaczenia” przestrzeni polskich miast. Istotnym zagadnieniem stało się kreowanie miejsc w mieście; takich fragmentów przestrzeni, które byłyby rozpoznawalne, identyfikowane z uwagi na indywidualny sposób zagospodarowania i przekaz kulturowy. W celu uzyskania pozytywnych wyników w tworzeniu takich miejsc, w proces ten winni być zaangażowani przedstawiciele wielu dyscyplin, w tym urbaniści, architekci, architekci krajobrazu i artyści. Sztuka publiczna może odegrać kluczową rolę w oznaczaniu i współtworzeniu miejsc.

Słowa kluczowe: miejsca w mieście, sztuka publiczna.

ABSTRACT

Globalisation and a change of life style causes – after the period of industrial technology huge residential settlements realization– new wave of Polish cities space unification. Therefore, the creation of places in urban space has been recognized to be an important issue; it means the creation of such fragments in urban space, which can be recognized and identified because of their individual arrangement and cultural message. To achieve positive results in the creation of these places process, the representatives of many professions should be involved, amongs them urban designers, architects, landscape architects and artists. Public art can play key role in the urban places signification and co-creation.

Key words: places in the city, public art.

---

¹ Niniejszy tekst w innej redakcji został przygotowany do publikacji w katalogu wydanym z okazji Festiwalu „Spoiwa Kultury”, który odbył się w Szczecinie w dniach 2–4 lipca 2009 roku; został wydrukowany w bardzo okrojonej wersji.

² Informacja o autorze na końcu artykułu / Note about author on the end of paper.

WSTĘP

Miasta, będące przez wieki ośrodkami rozwoju cywilizacyjnego i tworzenia się określonych kultur, współcześnie podlegają intensywnym procesom koncentracji osadnictwa. W rezultacie już około 80% ludności Europy zamieszkuje obszary miejskie, a w roku 2008 po raz pierwszy przekroczony został 50-procentowy wskaźnik w odniesieniu do miast na całym świecie.

Dzisiejszy model życia charakteryzuje się wzrostem mobilności mieszkańców. Coraz więcej z nich decyduje się na czasową emigrację w poszukiwaniu zatrudnienia lub na pokonywanie nawet kilkudziesięciu kilometrów dziennie do miejsca pracy. W związku z tym dzisiejsze miasta, oprócz stałych mieszkańców, nierzadko skupiają dużą grupę mieszkańców czasowych, do których należą także: studenci, przedstawiciele organizacji międzynarodowych, turyści, ludzie biznesu itd. Rewolucja informatyczna i zmiana stylu życia wpływają na postępujący proces kosmopolityzacji społeczeństwa; coraz mniej ludzi rodzi się, wychowuje i mieszka w tym samym mieście i miejscu – dlatego coraz trudniej o identyfikację i zachowanie poczucia tożsamości z danym ośrodkiem czy miejscem zamieszkania.

1. PRZESTRZEŃ MIEJSKA I JEJ POSTRZEGANIE

Charakter przestrzeni ma niezaprzeczalny wpływ na identyfikowanie się ze środowiskiem zamieszkania, przy czym nie można go rozpatrywać jedynie w kategoriach realnej przestrzeni fizycznej. O specyfice przestrzeni decydują zarówno czynniki materialne (morfologia miasta, w tym warunki geograficzne i zespoły zabudowy lub zieleni tworzące *ensemble*, ważne obiekty architektury – ikony, przestrzenie publiczne), jak niematerialne, związane z pamięcią o przeszłości, formą aktywności w miejscach publicznych i związanym z tym „sztafażem”.

Ewa Rewers, teoretyk i filozof kultury, wyróżnia dwie płaszczyzny postrzegania miasta: *Miasto (...), które będąc efektem różnych ideologii planowania oraz nakładających się na siebie lub koegzystujących stylów architektonicznych, posiada określoną formę fizyczną. (...) To miasto, w którym projektowanie, budowanie, zarządzanie oraz zamieszkiwanie odgrywają rolę nadrzędną, zgodnie z tradycją ukształtowaną w starożytności nazywano polis.*

Istnieje wszakże druga płaszczyzna, na której rozpatrywane być powinny problemy związane z rozwojem miast, nie mniej ważna, aczkolwiek z płaszczyzny pierwszej nie zawsze dostrzegana – płaszczyzna ludzkiego subiektywnego oraz intersubiektywnego doświadczenia miasta. (...) Kulturowe podstawy tego doświadczenia stanowią fragment myślowego klimatu danego miejsca i czasu i nie zawsze dają się w pełni odtworzyć. (...) Duch krajobrazu, doświadczenie geometrii form przestrzennych miasta oraz przeżycia przebywających w nim ludzi stanowią na tej płaszczyźnie nierozdzieloną całość. Tę heterogenną, myślową przestrzeń miejską będę nazywała dalej metapolis. Między polis oraz metapolis istnieje stały, aczkolwiek dla wielu ukryty lub paradoksalny związek, związek między miastem projektowanym, budowanym, zarządzanym i zamieszkiwanym oraz miastem doświadczanym, przeżywanym, myślanym i interpretowanym³.

Z kolei Piotr Bogdanowicz, artysta plastyk i pedagog, tak definiuje fenomen trwania miasta i nawarstwiania się kolejnych kultur:

Miasto tworzy rozpięta w czasie minionym przestrzeń symboliczna, którą mieszkańcy wypełniają swoimi wartościami⁴.

³ E. Rewers, *Post-Polis, Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Kraków 2005, Universitas, s. 297–298.

⁴ P. Bogdanowicz, *Człowiek i przestrzeń, kultura, przestrzeń, sztuka*, Wydanie trzecie, Warszawa 1992, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, s. 83.

Miasto, dzielnice, osiedla nie istnieją bez ich mieszkańców. To oni, poprzez zwyczaje i różne formy aktywności w przestrzeni decydują o formowaniu się przestrzeni kulturowej miasta. Należy też podkreślić, iż poczucie wspólnoty, tak często aktualnie utracone, jest warunkiem niezbędnym do uzyskania efektu wykreowania fragmentu przestrzeni miejskiej o określonej tożsamości. Aby to poczucie wspólnoty mogło się pogłębiać, należy pozwolić mieszkańcom współdecydować, włączając ich w procesy planistyczny, negocjacyjny i realizacyjny. Należy dążyć do tworzenia „architektury społeczeństwa obywatelskiego” (takiej formy przestrzeni miejskiej, która wiążąc ze sobą swoich mieszkańców, włącza ich w życie miasta i daje poczucie wpływu na sprawy dotyczące własnego terytorium).

2. MIEJSCA I ZDARZENIA

W sytuacji transkulturowego charakteru miast szczególnego znaczenia nabierają **miejsca**. Etymologicznie słowo „miasto” jest bliskoznaczne słowu „miejsce” – zarówno w językach słowiańskich, jak i innych językach europejskich pochodzenia romańskiego lub germańskiego. Można więc sądzić, że pojęcie miasta wiąże się bardzo z sensem istnienia miejsca. Przez stulecia poszczególne społeczności, wnosząc własne zwyczaje, tradycję, kulturę i sztukę, tworzyły spektrum środowisk miejskich, prezentujących indywidualny charakter przestrzeni – tworzyły sekwencje miejsc.

Tymczasem postępująca urbanizacja stref podmiejskich, odbywająca się żywiołowo i nieraz zupełnie bezplanowo, zaciera fizjonomiczne i mentalne granice miast – miasta zaczynają przybierać wymiar regionalny w realnej przestrzeni fizycznej. Socjologowie, obserwując panujące na świecie zjawiska, sformułowali wyrażenie „być wśród niczego” lub być „nigdzie” (czyli w pozbawionych cech indywidualnych nie-miastach lub niemiejscach), co odzwierciedla brak poczucia identyfikacji z przestrzenią gdziekolwiek jesteśmy.

Oczywiste jest, że dzisiejsze wielkie miasto może oferować jedynie pojedyncze miejsca i że nie może już być „miejscem” samo w sobie. Czy wobec tego potrafimy współcześnie tworzyć miejsca w mieście i jakie warunki muszą być spełnione, aby one powstały? Ja na to wskazuje wiele przykładów zrealizowanych w ostatnich kilkadziesiąt latach zespołów urbanistyczno-architektonicznych, nie radzimy sobie z tym problemem. Nie potrafimy tworzyć przestrzeni witalnych, stymulujących aktywność jej użytkowników, charakteryzujących się specyficzną „radiacją” – atmosferą *genius loci* (ducha miejsca).

Należy wziąć pod uwagę, iż na niematerialną płaszczyznę postrzegania miasta rzutują zdarzenia w realnej przestrzeni fizycznej, które mogą mieć fundamentalne znaczenie w budowaniu tożsamości miejsc. Ewa Rewers twierdzi, iż pamięć jest jednym z najważniejszych tworzyw, z których tkana jest miejska tożsamość:

Jeśli jednak pamięć w strukturze miejskiej pełni funkcję świadomości miasta, to stosując ją, czyli ustalając relacje między treściami tej pamięci oraz fragmentami przestrzeni miejskiej, docieramy do tego, co w mieście indywidualne, do jego architektury, która jest formą miejskiej indywidualności. Indywidualne akty twórcze, architektura miasta jako sztuka, przechodząc przez selekcję dokonującą się na gruncie pamięci kolektywnej, nadają formę oryginalności locus – widzimy je jednocześnie jako zdarzenie i jako formę⁵.

Prawdziwa więź z miejscem powstaje poprzez nawarstwienie się emocji związanych z fizyczną i metafizyczną sferą jego doświadczenia. Przestrzeń miejska pełna jest minionych zdarzeń mniejszej i większej wagi, dramatów pojedynczych postaci i takich, w których uczestniczyły tłumy; wydarzeń, które nie zapisały się w historii i wydarzeń, które

⁵ E. Rewers, *Post-Polis, Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Kraków 2005, Universitas, s. 212. Słowo *locus* użył architekt Aldo Rossi dla określenia wyobrażenia mieszkańców o ich mieście w książce *The Architecture of the City*, wyd. X, New York 1999, Oppositions Books.

odcisnęły piętno na wyglądzie i funkcjonowaniu przestrzeni miasta. Upamiętniamy część z nich w formie pomników, jednakże panuje przekonanie, że pomniki będące uzewnętrznieniem głębszych treści i odwołujące się do ważnych zdarzeń najczęściej przestają być widzialne – tak wrastają w miejsca ich lokalizacji, że nikt ich już nie zauważa.

3. PRZESTRZEŃ PUBLICZNA I MIEJSCA W MIEŚCIE

Przestrzeń publiczna, kościec miast przedindustrialnych, która w przeludnionych miastach industrialnych zyskała nową formę – parków i ogrodów miejskich – została całkowicie zanegowana w ideologii miast modernizmu. Miały dominować budynki, a przestrzeń wokół nich nie była traktowana jako równorzędny element struktury miasta. Rola ulic została sprowadzona do wielopasmowych ciągów komunikacyjnych dla pojazdów, place zamienione zostały w skrzyżowania wypełnione samochodami; w efekcie – paradoksalnie – ulice i place przestały odgrywać jakąkolwiek rolę w komunikowaniu się ludzi między sobą. Niestety, eksplozja motoryzacji i wzrost poziomu życia w Polsce powodują nasilanie się procesu anektowania przestrzeni publicznych przez samochody. Ponadto przestrzeń polskich miast zawłaszczana jest nie tylko przez pojazdy; obserwuje się komercjalizację przestrzeni na dużą skalę w formie centrów handlowych, kompleksów biurowych czy zamkniętych osiedli mieszkaniowych.

Tymczasem, w wielu miastach europejskich i na świecie wykazywana jest ogromna dbałość o wykreowanie miejsc w przestrzeni publicznej, które będą ogniskować życie lokalnych społeczności, sprzyjać integracji, stymulować wydarzenia (kulturalne, sportowe, religijne, akcje protestacyjne itp.) i w efekcie tworzyć lub wzmacniać poczucie identyfikacji z osiedlem, dzielnicą, miastem. Abstrahując od nazwy (agora, forum, rynek, plac, „serce”, pasaż, deptak), ma to być miejsce „energetyczne”⁶, gdzie mieszkańcy chętnie przychodzą, przebywają, nawiązują kontakty – niezależnie od wieku, płci, wykształcenia, różnic etnicznych i kulturowych. (il. 1–4)

4. SZTUKA PUBLICZNA I MIEJSCA W MIEŚCIE

I tu dochodzimy do niezwykle istotnego zagadnienia, jakim jest sztuka publiczna i jej rola w tworzeniu miejsc. Współdział sztuki publicznej w odnowie środowiska miejskiego uważany jest aktualnie za jedną z jej najważniejszych funkcji, przy czym w dużym stopniu zmieniły się kryteria jej „zaistnienia” w danym miejscu. Punkt ciężkości z koncentracji jedynie na aspektach estetycznych przesunął się w kierunku problematyki społecznej; sztuka jako dzieło przerodziła się w ciąg zdarzeń; stałe instalacje zastąpiono interwencjami czasowymi; priorytet dla źródła symboliki sztuki zastąpiła percepcja interpretacji na miejscu, z uwzględnieniem zmysłów słuchu, powonienia i dotyku, a autonomia dzieła autorskiego przerodziła się w ekspansję i współpracę wielu uczestników procesu⁷.

Wykształcił się paradygmat, iż sztuka publiczna winna być *site-specific* – specyficzna dla miejsca, w którym się pojawiła, przez nie określana; skala, tworzywo, kolor dzieł mają współgrać z cechami szczególnymi bezpośredniego otoczenia. Pojęcie „przynależności do miejsca” obejmuje również tematykę dzieła, często następuje odwołanie się do historii lokalnej, do przeszłości lecz także do przyszłości – planowanej lub wyobrażonej. Dzieło sztuki publicznej ma szansę naprawdę zaistnieć w miejscu, jeżeli je współtworzy, nadaje mu wyjątkowy charakter i tożsamość, staje się nie tylko elementem większej urbanistycznej całości ale znakiem szczególnym.⁸ (il. 7–10)

⁶ Ulice i place miast historycznych przyrównuje się czasem do „kanałów”, którymi płynęła energia życiowa mieszkańców – *Historyczne wnętrza urbanistyczne*, Materiały z Seminarium Toruń, 19–20 września 2001r. pod red. M. Smoktunowicza, Warszawa 2001, Wyd. Stowarzyszenie Polskie Dziedzictwo – Kultura Przyroda, str. 12.

⁷ C. Büttner, *Gemeinschaftskunst, Kunst im öffentlichen Raum bedarf der öffentlichen Zustimmung*, Foyer, Mai 01, s. 31.

⁸ H. Taborska, *Współczesna sztuka publiczna. Dzieła i problemy*, Warszawa 1996, s. 9.

Il. 1. Bilbao, Hiszpania - bulwary nad rzeką Nervion w obrębie terenów po-stoczniowych Abandoibarra. Źródło: fot. autorki

Pic.1. Bilbao, Spain – boulevards at Nervion River within post-shipyard area Abandoibarra. Source: photo by autor

Il. 2. Barcelona, Hiszpania - ul. Icaria na terenie Vila Olimpica (wioska olimpijska w trakcie Igrzysk w 1992 r.). Źródło: fot. autorki

Pic. 2. Barcelona, Spain – Icaria Street on the Vila Olimpica area (Olympic Village in the time of Olympic Games 1992). Source: photo by author

Il. 3. Ueckermünde, Niemcy – bulwary nad rzeką Uecker. Źródło: fot. autorki

Pic. 3. Ueckermünde, Germany - boulevards at Uecker River. Source: photo by author

Il. 4. Kobe, Japonia - Meriken Park na terenach portowych. Źródło: fot. autorki

Pic. 4. Kobe, Japan - Meriken Park on the post-harbour area. Source: photo by author

Il. 5. Monachium, Niemcy - centralny plac (*Willy Brandt Platz*) w nowej dzielnicy mieszkaniowo-usługowej *Messestadt Riem* powstałej na terenie byłego lotniska. Źródło: fot. autorki

Pic. 5. Monachium, Germany – central square (*Willy Brandt Platz*) in the new residential and business quarter *Messestadt Riem*, which has been developed on the former airport area. Source: photo by author

Il. 6. Barcelona, Hiszpania - Forum 2004 – mega-przestrzeń publiczna zrealizowana na terenach przemysłowych na światowe Forum Kultury w 2004 r. Źródło: fot. autorki

Pic. 6. Barcelona, Spain - Forum 2004 – mega public space realized on the post-industrial area and aimed World Culture Meeting in 2004. Source: photo by author

Większość artystów dostrzega niezaprzeczalne związki między praktyką artystyczną a tworzeniem tożsamości środowiska miejskiego przy udziale architektów, architektów krajobrazu, urbanistów i społeczności lokalnych.

Sztuka publiczna uczestniczy w tworzeniu miejsc szczególnych, często tworzy unikalność miasta, w efekcie jest blisko zaangażowana w proces reorganizacji zasobów i potencjału ekonomicznego, jako że te odgrywają istotną rolę w rehierarchizacji przestrzeni odnoszącej się do struktury społecznej miasta⁹.

Il. 7. Monachium, Niemcy – plac przed katedrą Frauenkirche w obrębie strefy pieszej na Starym Mieście. Źródło: fot. autorki

Pic. 7. Monachium, Germany – the square in front of Frauenkirche Dome within pedestrian Old Town area. Source: photo by author

Il. 8. Barcelona, Hiszpania – plac – platforma widokowa na półwyspie w obrębie starego portu Port Vell przekształconego na funkcje miejskie. Źródło: fot. autorki

Pic. 8. Barcelona, Spain – square – view platform on the peninsula within Port Vell old harbour, which has been transformed into urban activities. Source: photo by author

Il. 9. Ueckermünde, Niemcy – rzeźba rybaka na rynku po rewitalizacji Starego Miasta. Źródło: fot. autorki

Il. 9.. Ueckermünde, Germany – Fisherman Sculpture in the revitalized Old Town market place. Source: photo by author

Il. 10.. Ueckermünde, Niemcy – rzeźba-fontanna-poidelko i rzeźba rybaka na rynku po rewitalizacji Starego Miasta. Źródło: fot. autorki

Il. 10. Ueckermünde, Germany – sculpture-fountain-watering place and Fisherman Sculpture in the revitalized Old Town market place. Source: photo by author

Sztuka publiczna odgrywa istotną rolę w kształtowaniu indywidualnego charakteru przestrzeni publicznych. Tworzy ona charakterystyczne znaki plastyczne wewnątrz urbanistycznych i krajobrazowych, a stopień interakcji między dziełem sztuki i przestrzenią pozwala na stwierdzenie, iż sztuka publiczna uczestniczy w oznaczaniu i współtworzeniu miejsc. Można chyba zaryzykować stwierdzenie, iż w procesie współtworzenia miejsc (sekwencji

⁹ M. Kwon, *For Hamburg: Public Art and Urban Identities*, Katalog na wystawę Public Art is Everywhere, Hamburg 1997, [b.w.], s. 95–109.

miejsc) najbardziej spektakularne efekty przynosi wspólne oddziaływanie sztuki, architektury, małej architektury i natury.

Jednakże nie wszystkie dzieła pozostają na stałe w przestrzeni miejskiej, wiele przedsięwzięć artystycznych ma charakter sztuki efemerycznej. Wiele ciekawych projektów, które dotyczyły dzielnic zabytkowych, dzielnic nieakceptowanych przez mieszkańców (blokowisk), jak też zupełnie nowych zespołów – ukierunkowanych na oswojenie mieszkańców z ich środowiskiem zamieszkania i wytworzenie więzi z miejscem – zostało zrealizowanych w Europie i na świecie.

5. ZAKOŃCZENIE

W Europie sztuka publiczna jest na razie domeną krajów dawnego bloku zachodniego – w Polsce przebija się bardzo powoli. Obecność pomników, jako głównej formy sztuki w przestrzeni publicznej przesuwają na plan dalszy inne, współczesne formy sztuki i formy kultury wizualnej (elektroniczne obrazy, nowe technologie komunikacyjne, *design* itp.). Przestrzeń publiczna, rozumiana jako przestrzeń społeczno–kulturowego dyskursu – co jest standardem w krajach o ugruntowanej demokracji – w Polsce podlega wciąż procesowi zmian, zarówno w stylu myślenia jak działania.¹⁰ Dostrzeżono wprawdzie potrzebę tworzenia atrakcyjnych przestrzeni publicznych, do świadomości decydentów powoli dociera także fakt, iż miasta najlepiej promują się na zewnątrz poprzez kulturę, jednakże nie podejmuje się kompleksowych przedsięwzięć dotyczących inwestycji w przestrzeni miejskiej, w które, oprócz urbanistów, architektów i architektów krajobrazu, włączyliby artyści.

Oddajmy głos artystom...

PLACES IN URBAN SPACE

1. INTRODUCTION

The cities being the centers of civilization development and creating specific cultures by centuries, have become presently a place where the processes of settlement concentrate. In the result, around 80% of European population live in urban areas and in year 2008, for the first time the level of 50% of the global urban population has been exceeded.

The present lifestyle is characterized by the increase of mobility of inhabitants. More and more of them decide on temporary emigration to find a job or cover the distance of many kilometers daily to work. From this it follows, that today's cities often settle a large group of temporary inhabitants (e.g.: students, special corps of international organizations, tourists, business people etc.) The computer revolution and change of lifestyle influence progressing process of social cosmopolitanism; less and less people are born, grow and live in the same place – that is why it is the social identity and identification with living place is more and more difficult., apart from the permanent inhabitants. The computer revolution and change of lifestyle influence progressing process of social cosmopolitanism; less and less people are born, grow and live in the same place – that is why it is the social identity and identification with living place is more and more difficult.

¹⁰ J.St. Wojciechowski, *Formy estetyzacji przestrzeni publicznej* pod red. J.St. Wojciechowskiego i A. Zeidler-Janiszewskiej, Warszawa 1998, Instytut Kultury, s. 191–192.

2. URBAN SPACE AND IT'S PERCEPTION

The character of space has indisputable influence on the identification with living environment, but it can not be considered only in the category of real physical space. The spatial character is influenced by both, material (city morphology including geographic conditions and housing or greenery creating *ensemble*, architectural flagships, public spaces) and immaterial factors, mainly related to the memory of the past, form of the activity in public spaces and the related “embellishment”.

Ewa Rewers, theoretician and philosopher of culture distinguishes two aspects of the city perception:

The city (...), has some specified physical form being an effect of different ideologies of planning and overlapping or coexisting architectural styles.(...) This city with superior role of planning, construction, management and living coming from tradition was called in ancient times polis.

However, there is also an other important aspect (often omitted), which should be considered in the relation to a city development – the aspect of human subjective and inter-subjective perception of a city. (...) Cultural base of the experience is a fragment of mental climate of the specific place and time and it is not always possible to restore it. (...) The spirit of landscape, perception of geometry of spatial forms and the perception of city inhabitants are inseparable wholeness. This heterogenic, mental space of a city is called by me metapolis.

There is a constant, but hidden or paradoxical relation between planned, managed and inhabited city and the city perceived, experienced, considered and interpreted¹¹.

Following, Piotr Bogdanowicz, artist and educator defines the phenomena of sustainable city and accumulating cultures in such a way:

The city creates extended in time symbolic space filled with individual values of its inhabitants¹².

Cities, districts and settlements do not exist without its inhabitants. The inhabitants form cultural city space by customs and different kinds of activities. It is worthwhile to point out, that the community spirit, which has been so often lost in our days, is an essential condition to achieve the effect of urban space created with a specific identity. The inhabitants should be allowed to be involved in decision-making, planning, negotiating and realization processes to intensify such a sense. It should be aimed to create “public spirit architecture” (the form of urban space gathering its inhabitants and involving in the city life and giving a sense of responsibility for their own area’s problems).

3. PLACES AND EVENTS

The meaning of **place** becomes particularly important in the situation of transcultural character of cities. Etymologically, the word of “city” is close to the word of “place”, both in Slavonic, and other European languages of Romance and Germanic origin. It is possible to judge from there, that notion of city is very related to the sense of existence of place. Particular societies created during centuries their own tradition, culture and art being the spectrum of urban environments and presenting individual spatial character – created the sequences of places.

Meanwhile, spontaneous and unsystematic proceeding urbanization of suburban areas, covers up physiognomical and mental borders of cities – the cities become regional in

¹¹ E. Rewers, *Post-Polis, Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Cracow 205. pages 297-298.

¹² P. Bogdanowicz, *Człowiek i przestrzeń, kultura, przestrzeń, sztuka*, Educational and Pedagogical Printing House, Third edition, Warsaw 1992, page 83.

real physical space. Sociologists observing global trends have formulated a statement of “to be among nothing” or to be “nowhere” – that is in individual, deprived of characteristic features “non-cities” or “non-places”. It reflects the lack of sense of identification with surrounding space, wherever we are.

It is obvious, that today’s cities can offer only individual places and can not be the “place” itself. So, can we presently create places in city and what condition should be fulfilled to create it? As it is pointed out by some examples of urban and architectural developments realized in recent years, we are not managing well such a problem. We can not create vital spaces, stimulating activity of its users, characterized by the specific “radiation” – *genius loci* (spirit of place) atmosphere.

It has to be taken into consideration, that mental aspect of perception of city is influenced by events in real physical space which can be fundamental for creating the identity of places. Ewa Rewers says, that memory is the most important material of urban identity:

*However, if the memory of urban structure has a function of urban consciousness, so applying it, that is setting the relations between content of the memory and fragments of urban space, we are reaching **what is individual in the city, its architecture which is a form of urban individuality**. Individual creations, architecture of city give original form of locus as artwork passing through selection in the field of collective memory – we can see it at the same time as an event and form¹³.*

True relation with the place comes from layer of emotions related to physical and meta-physical aspect of its experiencing. The urban space is full of the past events of smaller and bigger importance, dramas of individual human beings and mass as well; events not recorded in the history and events essential for image and function of urban space. We commemorate some of them by monuments, however it is popular belief, that the monuments representing some deeper meanings and referring to important events become unseen – there are so integrated with the localization that nobody notices them.

4. PUBLIC SPACE AND PLACES IN THE CITY

The public space, being a core of the pre-industrial cities and apparent in the brand new form of parks and urban gardens in the industrial cities, was completely denied in the ideology of the cities of modernism. Public space was not treated as equivalent element of city structure under the domination of buildings. The role of streets was reduced to multilane communication arteries, squares were turned into car crossings; paradoxically, in the result, streets and squares lost their role of social interpersonal communication. Unfortunately, the motorization boom and increase of standard of living in Poland cause intensification of public spaces annexed by cars. Besides, space of Polish cities is annexed not only by cars; a large scale commercialization of space in the form of commercial centers, office complexes or restricted housing areas (gated communities).

Meanwhile, in many European and world cities the high care is shown in terms of creation places in public space, which will centre local societal life, promote integration, stimulate events (cultural, sport, protests etc.) and in the result create or enhance identification with the settlement, the district, the city. To make no mention of the name (agora, forum, market place, square, “heart”, passage, foot-path), it should be an energetic place¹⁴, visited by inhabitants willingly, where they start contacts independent from the age, gender, education, ethnic and cultural differences (pic. 1–4).

¹³ E. Rewers, *Post-Polis, Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Cracow 2005, page 212. The word „locus” was used by architect Aldo Rossi for description of inhabitants’ imagination of their city in the book *The Architecture of the City*, Tenth Edition, New York 1999, Oppositions Books.

¹⁴ Streets and squares of historic towns are sometimes compared with „channels”, where life energy of inhabitants flowed - *Historyczne wnętrza urbanistyczne*, Papers from Seminar, Toruń, 19-20 September 2001 edition by M. Smoktunowicz, Warsaw 2001, Published by Polish Society Heritage – Culture Natura, page 12.

The high quality public space creation importance has been recognized in Poland too, they are included (sometimes as priority) in historic compounds revitalisation processes as well as in new districts into build environment shaping. However, even if the aims and priorities are clearly defined, several public spaces realized in modern times show (also among foreign examples – pic. 5, pic. 6), that they do not work as it was assumed, do not attract people, are foreign and without vitality, even disgusting sometimes.

5. PUBLIC ART AND PLACES IN THE CITY

Here we are at the very important problem of public art and its role in creation of places. Participation of the public art in revitalization of urban space is presently considered as one of its most important functions, however its conditions of “existence” in specific place have changed remarkably. The point of gravity has moved from the concentration on aesthetical aspects toward social problems; public art as a masterpiece has turned into the sequence of events; permanent installations have been replaced by temporary ones; priority of source of art symbolism has been replaced by perception and interpretation *in situ* regarding senses of hearing, smell, touch and finally autonomy of masterpiece has turned into expansion and cooperation of many stakeholders of the process¹⁵.

There has been developed a paradigm, that public art should be *site-specific* regarding the place in which the masterpiece has been appeared and by it defined; scale, material and work colour should harmonize with surrounding remarkable features. The “site belonging” definition embraces also subject of work, often an appeal to a local history happens, to the past but also to the future – planned or imagined. Masterpieces of public art has a chance to exist truly at the place if co-creates it, offers exceptional character and identity to it, becomes to be not only an element of a greater urban whole but a landmark (pic. 7–10)¹⁶.

Majority of artists notice indisputable relations between artistic practice and creation of urban identity with participation of architects, landscape architects, urban planners and local communities.

Public art takes part in the creation of special places, it often creates unique character of city, in the result it is closely engaged in the process of reorganization of economic resources and potential because these have an important role in reformulating spatial hierarchy referring to social structure of the city¹⁷.

The public art plays important role in creation of individual character of urban space. It creates characteristic artistic signs of urban and landscape interiors, and the level of integration between artwork and space allows statement, that the public art participates in identification and creation of places. Probably one could risk opinion, that the most spectacular effects are brought by mutual interaction of art, architecture, small architecture and nature in the process of creation of places (sequence of places).

However, not every artwork remains permanently in urban space, many artworks have ephemeral character. Many interesting projects referring not only historic or unaccepted by inhabitants (module housing) districts, but also some brand new developments were realized in Europe and all over the world, where the aim was to accustom inhabitants to their living environment and create social bounds with their place.

¹⁵ C. Büttner, *Gemeinschaftskunst, Kunst im öffentlichen Raum bedarf der öffentlichen Zustimmung*, Foyer, Mai 01, page 31.

¹⁶ H. Taborska, *Współczesna sztuka publiczna. Dzieła i problemy*, Warsaw 1996, page 9.

¹⁷ M. Kwon, *For Hamburg: Public Art and Urban Identities*, Catalogue for the exhibition Public Art is Everywhere, Hamburg 1997, pages 95-109.

6. CONCLUSION

Public art in Europe is so far the domain of Western countries – in Poland it is coming slowly. The monuments presence, as a main public art form moves to further distance others, contemporary art forms and visual culture forms (electronic images, new communication technologies, design etc.). Public space understood as socio-cultural discussion space – that is a standard in based democratic countries – in Poland is still in transitions, in thinking as well as in acting¹⁸. Admittedly, the need of creation of attractive public spaces has been noticed, and it comes to consciousness of decision-makers, that the cities are self-promoting by the culture – however, complex activities to invest in public spaces including urban planners, architects, landscape architects, artists, are in none.

Let us return the voice to artists...

IBLIOGRAFIA

- [1] Bogdanowicz Piotr, *Człowiek i przestrzeń, kultura, przestrzeń, sztuka*, Wydanie trzecie, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- [2] Büttner Claudia, *Gemeinschaftskunst, Kunst im öffentlichen Raum bedarf der öffentlichen Zustimmung*, Foyer, Journal für Stadtentwicklung, Mai 01.
- [3] *Formy estetyzacji przestrzeni publicznej*, pod redakcją Jana Stanisława Wojciechowskiego i Anny Zeidler-Janiszewskiej, Instytut Kultury, Warszawa 1998.
- [4] *Historyczne wnętrza urbanistyczne*, Materiały z Seminarium Toruń, 19–20 września 2001r. pod redakcją Michała Smoktunowicza, Wyd. Stowarzyszenie Polskie Dziedzictwo – Kultura Przyroda, Warszawa 2001.
- [5] Kwon Miwon, *For Hamburg: Public Art and Urban Identities*, Katalog na wystawę Public Art is Everywhere (Hamburg, Germany: Kunstverein Hamburg und Kulturbehörde), Hamburg 1997.
- [6] Lewicka Maria, *Identyfikacja z miejscem zamieszkania mieszkańców Warszawy: determinanty i konsekwencje*, W: J. Grzelak, T. Zarycki (red.), *Warszawiaczy o sobie i swoim mieście*, Scholar, Warszawa 2004.
- [7] Rewers Ewa, *Post-Polis, Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Kraków 2005.
- [8] Taborska Halina, *Współczesna sztuka publiczna. Dzieła i problemy*, Wydawnictwo Wiedza i Życie, Warszawa 1996.
- [9] Yi-Fu-Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.

O AUTORZE

Architekt i urbanista; od 25 lat łączy pracę nauczyciela akademickiego z twórczą pracą zawodową. Autorka m.in. około 30 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz wielu opracowań studialnych, kilkudziesięciu publikacji krajowych i szeregu zagranicznych. Aktywnie działa w stowarzyszeniach zawodowych i innych gremiach na rzecz ładu przestrzennego; m.in. jako członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Urbanistów i Planistów Regionalnych ISOCARP.

¹⁸ J.St. Wojciechowski, *Formy estetyzacji przestrzeni publicznej* pod red. J.St. Wojciechowskiego i A. Zeidler-Janiszewskiej, Warszawa 1998, Instytut Kultury, s. 191-192.

AUTHOR'S NOTE

Architect and urban planner; since twenty five years combines an academic profession with a creative job. The author of about thirty legal site plans and plenty of study works, tens of national publications and several of foreign publications. She works actively in professional associations and other entities in favour of spatial order; among others as a member of International Society of City and Regional Planners ISOCARP.